

Paweł Wieczorek

Kazachstan i Uzbekistan - dwa modele przywództwa terytorialnego

Wschodnioznawstwo 8, 133-148

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Wieczorek

Kazachstan i Uzbekistan – dwa modele przywództwa terytorialnego

Stosunki międzypaństwowe na obszarze Azji Centralnej należą do szczególnie złożonych. Jest to jeden z kluczowych regionów na świecie, gdzie styka się ze sobą tak wiele interesów poszczególnych graczy w stosunkach międzynarodowych. Głównym tego powodem jest nie tylko zasobność tego regionu w bogactwa naturalne, ale i jego kluczowe położenie geostrategiczne na kontynencie euroazjatyckim. Gra o wpływy w Azji Centralnej toczy się nie tylko pomiędzy światowymi mocarstwami. Swoista rywalizacja rozgrywa się również pomiędzy powstałymi po rozpadzie ZSRR krajami Azji Centralnej – Kazachstanem oraz Uzbekistanem. Te dwa państwa postawiły sobie za cel stanie się liderem w regionie, obierając dwie różne drogi do realizacji swoich zamierzeń. Kazachstańska polityka integracjonizmu regionalnego, polegająca na stworzeniu wspólnoty interesów krajów Azji Centralnej i angażowaniu się w tworzenie struktur regionalnych konfrontuje się z uzbecką polityką hegemonizmu i uzbeckocentryczną wizją regionu. Wielowektorowa polityka realizowana przez Kazachstan przeciwstawia się polityce Uzbekistanu skierowanej bardziej w jednym kierunku¹.

Kwestia przywództwa w Azji Centralnej omawiana była szeroko w opracowaniach T. Bodio, W. Jakubowskiego oraz P. Załęskiego². Głównym celem niniejszego artykułu jest porównanie współczesnego potencjału obu państw w aspekcie geopolitycznym, wojskowym oraz ideologicznym i określenie zbieżności oraz różnic w interesach politycznych obu krajów.

¹ A. Zamarajewa, *Kazachstan, Uzbekistan – rywalizacja o przywództwo w Azji Centralnej*, Pułtusk 2007, s. 151

² Zob. więcej: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, T. Bodio, W. Jakubowski (red.), Warszawa 2010; T. Bodio, P. Załęski, *Elity władzy w Azji Centralnej*, Warszawa 2008; P. Załęski, *Elity władzy politycznej Kazachstanu*, Warszawa 2006.

Kazachstan i Uzbekistan – korzenie kulturowe obopólnej rywalizacji

Opisując kazachstańską i uzbekistańską koncepcję regionu centralnoazjatyckiego należy cofnąć się do korzeni kulturowych Kazachów i Uzbeków. Tworzenie się tożsamości obu narodów jest procesem długotrwałym i bierze swój początek już w XIV-XV w., kiedy to doszło do rozłamu w obrębie społeczeństwa w ówczesnym Chanacie Uzbekim. W 1459 r., dwaj książęta Kirej i Żanibek, sprzeciwiając się podporządkowaniu ówczesnemu władcy Abulchajrowi, opuścili z wieloma klanami swoje państwo. Emigrując na wschód osiedlili się w rejonie Siedmiorzeczka oraz w dolinach rzek Czu i Talas, gdzie powstał Chanat Kazachski³. Od tej pory obie siły były nastawione wobec siebie antagonistycznie i na przestrzeni wieków dochodziło do wielu konfliktów.

W taki sposób kształtuje się byt dwóch kultur – osiadłej Uzbeków i koczowniczej Kazachów oraz granice między dwoma modelami kulturowymi narodów wschodnio-tureckich, które w literaturze nazywane są irańskimi i turańskimi. Do pierwszej z powyższych grup należy dzisiejszy Uzbekistan oraz Turkmenistan, natomiast do drugiej – Kazachstan, Kirgistan oraz tureckojęzyczne ludy zamieszkujące syberyjską część Federacji Rosyjskiej⁴.

Odwolując się jednak do literatury poświęconej tej tematyce, możemy wymienić trzy teorie, dotyczące podziału ludów tureckojęzycznych w Azji Centralnej. Pierwsza z nich to koncepcja panturkizmu, według której wysuwa się twierdzenie, iż wszystkie ludy tureckojęzyczne stanowią jeden naród, który posiadał swoją praojczyznę – Turan. Przeciwnym podejściem jest teoria autochtoniczna, według której narody tureckojęzyczne są spokrewnione, ale różnią się od siebie pod względem kulturowym, antropologicznym i mentalnym. Trzecia koncepcja dzieli narody tureckojęzyczne na dwie grupy – irańskie oraz turańskie⁵. Ta ostatnia teoria ma swoje zastosowanie w niniejszym tekście.

Chanat Uzbeki rozwijając się terytorialnie, z czasem podbił tereny Mawarannahru, należące do Timurydów wraz z Samarkandą. Na tych terytoriach przybyłe ludy tureckojęzyczne zmieszały się z ludnością pochodzenia perskiego i przejęły język oraz kulturę ludu osiadłego. Tereny te zostały bardzo szybko zislamizowane, ze względu na ich podbój przez Arabów jeszcze w VIII w.⁶

Inaczej potoczyły się losy na terenach dzisiejszego Kazachstanu, gdzie islam rozpoczął wywieranie swoich wpływów dopiero w X-XI w. i był to proces dłu-

³ G. R. Capisani, *Nowe państwa Azji Centralnej*, Warszawa 2004, s. 61.

⁴ A. Wierzbicki, *Etnopolityka w Azji Centralnej. Między wspólnotą etniczną a obywatelską*, Warszawa 2008, s. 92.

⁵ *Ibidem*, s. 92

⁶ A. Zamarajewa, *op.cit.*, s. 52.

gotowały, który trwał nawet do XVIII w.⁷ Kazachowie, w przeciwieństwie do Uzbeków, niechętnie przyjmowali ideę klasycznego islamu. Religia Mahometa, wprowadzona poprzez bractwa sufickie, doprowadziła do zmieszania się elementów religii muzułmańskiej i szamanizmu i powstania tzw. islamu ludowego⁸. Do dzisiaj Kazachowie podkreślają, że religia jest uzupełnieniem, a nie zasadniczą treścią ich życia⁹.

Ta podstawowa odmienność kulturowa tłumaczy różnice, jakie zaszły pomiędzy narodami Uzbeków i Kazachów. Obecnie można również przyjąć twierdzenie, że Kazachstan wydaje się krajem mniej podatnym na wpływy ekstremizmu religijnego niż jego południowy sąsiad, w którym islam wywiera większe wpływy w społeczeństwie.

Położenie geopolityczne Kazachstanu i Uzbekistanu – porównanie potencjałów

Kazachstan zajmuje drugie miejsce pod względem powierzchni na obszarze byłego ZSRR. Powierzchnia kraju wynosi 2 724 900 km², co daje mu 9 miejsce na świecie. Ludność Kazachstanu, wynosi 17 207 tys.¹⁰. Pomimo faktu, że w ostatnich latach notuje się tendencję zwyżkową w przyroście naturalnym, gęstość zaludnienia Republiki Kazachstanu wynosi zaledwie 6,31 osób/km². Odnosząc powyższe dane do całego poradzieckiego regionu Azji Centralnej, Kazachstan zajmuje ponad 2/3 jego powierzchni oraz zaledwie 1/4 ludności.

Znaczną część państwa (54,8%) zajmują tereny pustynne, które charakteryzują się małą urodzajnością oraz deficytem wodnym. Najbardziej wartościowe ziemie w państwie to zaledwie 14-20% ogółu terytorium¹¹. Biorąc jednak pod uwagę ogólną powierzchnię Kazachstanu oraz jego liczbę ludności jest to zadowalający potencjał. Położenie na styku dwóch kontynentów – Europy i Azji sprawia, że państwo to cechuje się również znaczącym potencjałem geopolitycznym, nie tylko w regionie Azji Centralnej, ale i na kontynencie eurazjatyckim.

Należy zaznaczyć, że nie tylko powierzchnia przesądza o regionalnej roli Kazachstanu w Azji Centralnej. Kluczową kwestią jest także zasobność w bogactwa naturalne. Podstawowymi surowcami, na których w dużej mierze oparta jest

⁷ W. Bartuzi, *Islam w Kazachstanie*, [w:] *Islam na obszarze postradzieckim*, A. Łabuszewska (red.), Warszawa 2003, s. 12.

⁸ A. Zamarajewa, *op.cit.*, s. 52.

⁹ W. Bartuzi, *op.cit.*, s. 12.

¹⁰ *Основные социально-экономические показатели*, Агентство Республики Казахстан по Статистике, http://www.stat.gov.kz/faces/homePage?_afzLoop=70612008301171#%40%3F_afzLoop%3D70612008301171%26_adf.ctrl-state%3D713y9updm_4 (28 V 2014 r.).

¹¹ Б. Г. Мухамеджанов, *Синергетический Атлас – Казахстан 2011*, Алматы 2012, s. 69.

kazachstańska gospodarka, są ropa naftowa oraz gaz ziemny. Potwierdzone na koniec 2012 r. rezerwy czarnego złota wynoszą 30 mld baryłek (1,8% światowych zapasów), natomiast niebieskiego paliwa – 1,3 trylionów m³ (0,7 % światowych zapasów), co plasuje Kazachstan odpowiednio na 12 i 21 miejscu¹². Kraj ten posiada na swoim terenie zasoby aż 99 pierwiastków chemicznych występujących na ziemi¹³. Kazachstan posiada największe na świecie złoża wolframu, cynku, barytu i drugie na świecie uranu, srebra, ołowiu, manganu oraz chromu. Do tego zbioru należy dodać złoża pierwiastków szczególnie rzadkich, takich jak: molibden, skand oraz kobalt¹⁴.

Odmiennymi uwarunkowaniami geograficzno-demograficznymi odznacza się Uzbekistan. Kraj ten zajmuje sześć razy mniejszą od Kazachstanu powierzchnię – 447 000 km², na której zamieszkuje prawie dwukrotnie więcej ludności. Według oficjalnych statystyk z końca 2013 r. Uzbekistan zamieszkuje 29 993 500 osób¹⁵. Porównując powyższe wskaźniki z całym regionem, jego powierzchnia zajmuje 11% ogółu terytorium i 45% ludności Azji Centralnej. W związku z tym Uzbekistan jest krajem gęsto zaludnionym o współczynniku 67,1 osób/km².

Warto podkreślić, że potencjał ludnościowy jest dla tego państwa jednym z podstawowych argumentów do zajęcia pozycji lidera w regionie Azji Centralnej. Zwraca się uwagę na to, iż Uzbekcy byli trzecim najliczniejszym narodem w ZSRR, natomiast obecnie są drugim pod względem liczebności tureckojęzycznym narodem na świecie. Ważnym argumentem jest również fakt, że Uzbekistan jest najludniejszym spośród krajów Azji Centralnej, natomiast pod względem powierzchni zajmuje drugie miejsce w regionie¹⁶.

Jednak z drugiej strony potencjał demograficzny tego państwa, w porównaniu z zasobnością jego ziem, jawi się dużym zagrożeniem dla bezpieczeństwa wewnętrznego. Od wielu lat Uzbekistan zalicza się do krajów z najwyższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego na terenie poradzieckim. Większy przyrost naturalny odnotowuje się tylko w sąsiednim Tadżykistanie¹⁷. Wskaźnik urbanizacji

¹² *Казakhstan обладает 1,8% мировых запасов нефти и газа*, Капитал – Центр деловой информации, <http://kapital.kz/economic/17209/kazakhstan-obladaet-1-8-mirovyh-zapasov-nefti-i-gaza.html> (9 V 2014).

¹³ *Республика Казахстан – информация о стране*, Министерство Экономического Развития Российской Федерации – Портал Внешнеэкономической Информации, http://www.ved.gov.ru/exportcountries/kz/about_kz/review_kz/ (24 V 2013).

¹⁴ P. Grochmański, *Kazachstan. Studium politologiczne*, Toruń 2006, s. 140.

¹⁵ *Демографические данные*, Государственный комитет Республики Узбекистан по статистике, <http://www.stat.uz/demographic/> (28 V 2014).

¹⁶ Б. Байымбетов, *Политика Узбекистана и интеграция Центральной Азии*, „Studia Politologiczne” 2008, vol. 12: *Problemy transformacji, integracji i bezpieczeństwa państw Azji Centralnej*, s. 335.

¹⁷ *Population growth*, The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GRO/countries/1W-UZ-TJ-KG-KZ?display=graph> (18 V 2014).

w Uzbekistanie utrzymuje się na niskim poziomie i wynosi 36,3%. Dla porównania, w Kazachstanie – 53,5%¹⁸.

Uzbekistan odczuwa zarówno deficyt ziem do zagospodarowania, jak i wody. Tereny pustynne zajmują ok. 90% ogólnej powierzchni państwa. Mniej niż połowa terenów nadaje się do zamieszkania¹⁹. Tereny Uzbekistanu rozpościerają się na dwóch głównych pustyniach Azji Środkowej – Kara Kum oraz Kyzyl Kum. W ostatnich latach powstała również na terenie zarówno Uzbekistanu, jak i Kazachstanu, pustynia Ak Kum po wyschniętym Morzu Aralskim²⁰. Wspomniany kryzys ekologiczny uważany jest obecnie przez społeczność międzynarodową za jedną z największych katastrof ekologicznych XX w.²¹ Konsekwencje wyschnięcia Morza Aralskiego dotyczą całego terenu Autonomicznej Republiki Karakałpackiej w Uzbekistanie oraz obwód kyzylordyjski w Kazachstanie, przy czym kwestia ta nie ogranicza się tylko do braku dostępu do wody pitnej. Do rezultatów wyschnięcia tego akwenu należy również upadek przemysłu w dwóch nadaralskich miastach – kazachstańskim Aralsku oraz uzbeckim Muynaqu oraz skażenie środowiska groźnymi dla zdrowia pestycydami, metalami ciężkimi, fenolem oraz pochodnymi przemysłu petrochemicznego²². Innym zagrożeniem dotyczącym obu państw jest również pozostająca na terenie dawnej Wyspy Odrodzenia broń biologiczna²³.

W Uzbekistanie sytuacja związana z dostępem do zasobów naturalnych jest bardziej złożona niż w Kazachstanie. Jedynymi żyznymi obszarami w tym kraju są Kotlina Fergańska oraz Zараfszańska, które są najgęściej zaludnionymi rejonami Azji Centralnej oraz przestrzeni poradzieckiej (500-600 osób/km²)²⁴. Od wieków kluczowym zasobem na terenie Azji Centralnej jest woda, której ilości są ograniczone i nierównomiernie rozłożone. Dodatkowo występują sprzeczne interesy poszczególnych państw odnośnie gospodarowania zasobami wodnymi, dlatego też do dzisiaj nie stworzono jednolitej polityki w tej kwestii. W rezultacie zasoby wodne głównych rzek regionu – Syr-Darii i Amu-Darii wykorzystywane są nieracjonalnie. Problemy z użytkowaniem rzek transgranicznych pojawiają się we wszystkich państwach regionu Azji Centralnej.

¹⁸ *Urban population*, The World Bank, <http://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS/countries/1W-KZ-UZ?display=graph> (18 V 2014).

¹⁹ В. Н. Хлюпин, *Республика Казахстан: Геополитические Очерки*, s. 38, <http://lib.sibnet.ru/book/4078> (18 V 2014).

²⁰ М. Sajnog, *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Uzbekistanu*, [w:] *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa krajów WNP*, W. Baluk (red.), Wrocław 2008, s. 250

²¹ А. Нурушев, *Аральское море – межгосударственное сотрудничество*, Межгосударственная координационная водохозяйственная комиссия Центральной Азии, http://www.icwc-aral.uz/workshop_march08/articles.htm (18 V 2014).

²² Ф. Миклин, М. Аладин, *Восстановление Аральского моря*, <http://elementy.ru/lib/430635> (20 V 2014).

²³ P. Grochmalski, *op.cit.*, s. 210.

²⁴ В. Н. Хлюпин, *op.cit.*, s. 38.

Gospodarka Uzbekistanu, uzależniona od wód Syr-Darii, Amu-Darii i Zarszanu sprawia, że kraj ten wrażliwy jest na czynniki zewnętrzne spowodowane przez politykę wodną krajów najbardziej zasobnych w wodę – Kirgistanu i Tadżykistanu. Szczególnie wrażliwą kwestią pozostaje plan budowy kirgistańskiej Tamy Kambarata 1 i 2 na rzece Naryń oraz tadżykijskiej Tamy Rogun na rzece Wachs. Wspomniana sytuacja wzbudza niepokój Uzbekistanu, jak i Kazachstanu, w którym Syr-Daria zasila najgęściej zaludnioną południową część tego kraju – obwód szymkencki oraz kyzylordyjski. Sytuację dodatkowo komplikuje również fakt zaangażowania Federacji Rosyjskiej w projekt tamy w Kirgistanie, w którym posiada swoje udziały²⁵.

W Kazachstanie problem rzek transgranicznych dotyczy nie tylko wyżej wspomnianej kwestii wykorzystywania zasobów Syr-Darii. Bardziej problematyczną kwestią są rzeki, współdzielone z Chinami. Ilija oraz Irtysz są kluczowymi rzekami dla wschodniego i północnego Kazachstanu, z których pierwsza zasila Jezioro Bałchasz, natomiast druga największe ośrodki przemysłowe w północnej części państwa (Oskemen, Pawłodar, Semej). Od dłuższego czasu tereny Sinkiangu są coraz bardziej zasiedlane przez ludność chińską. Zwiększa się również zapotrzebowanie przemysłu chińskiego na wodę z tychże rzek. Nieracjonalne wykorzystanie wód z Irtyszu i Ilii oraz budowa przez Chiny kanału Irtysz – Karamaj, może doprowadzić w przyszłości kazachstański ekosystem do katastrofy. Niedobór wody może dopuścić do wyschnięcia jezior Zajsan i Bałchasz, a także stopnienia lodowców Zailijskiego Alatau, co może być zagrożeniem dla byłej stolicy Kazachstanu – Ałmaty²⁶.

Kolejny aspekt, jaki należy poruszyć w porównaniu geopolitycznym obu państw, to kwestia położenia geograficznego i rozpiętości granic. Kazachstan charakteryzuje się umiarkowanie zwartym terytorium, natomiast stolica państwa położona jest w centralnej części kraju. To sprzyja lepszemu zarządzaniu całym terytorium. Przeniesienie stolicy w 1998 r. ze znajdującego się na południowym wschodzie kraju Ałmaty do Astany jest rozwiązaniem korzystnym dla położenia geopolitycznego państwa, ponieważ równoważy potencjalne tendencje separatystyczne oraz zmniejsza podziały wewnętrzne²⁷.

Uzbekistan posiada nieregularne granice oraz niską zwartość terytorialną. Stolica kraju – Taszkient nie znajduje się w centralnej części państwa, lecz na peryferiach, 15 km od granic Kazachstanu, co jest negatywną cechą dla położenia geopolitycznego kraju. Państwo graniczy ze wszystkimi poradzieckimi

²⁵ A. Cieślowska, A. Makowska, *Gdzie jest ta woda? Dostęp do wody w kontekście problematyki rozwojowej regionu Azji Centralnej*, Warszawa 2012, s. 97-99.

²⁶ *Если Казахстан не урегулирует с Китаем проблему использования рек, казахстанцев ждёт экологическая катастрофа*, http://www.zakon.kz/top_news/4536555-esli-kazakhstanne-ureguliruet-s-itaem.html (30 XI 2013).

²⁷ M. Kula, *Przeprowadzki stolic*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2011, nr 1(43), s. 11.

republikami Azji Centralnej, co sytuuje go w centrum regionu. Powyższy fakt jawi się kolejnym argumentem I. Karimowa za przywództwem w regionie²⁸. Jednak z drugiej strony, przywódca Uzbekistanu argumentuje, iż wspólna granica z niestabilnym Afganistanem i Tadżykistanem, negatywnie oddziałuje zarówno na stabilność w regionie, jak i na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa²⁹. Oprócz tego Uzbekistan jest krajem podwójnie śródlądowym, który nie ma dostępu do żadnego akwenu wodnego.

Czynnikiem ugruntowującym pozycję regionalną Kazachstanu wydaje się również większa stabilność wewnętrzna w tym państwie. Brak otwartego konfliktu etnicznego przez ponad 20 lat od uzyskania suwerenności powoduje jego większą atrakcyjność dla inwestorów z zagranicy oraz tworzy lepsze warunki dla rozwoju gospodarczego. Jednak w 2011 r. strajki robotników, stłumione przez policję, w mieście Żanaozen obnażyły wiele problemów kazachstańskiego systemu politycznego i pokazały opór społeczeństwa wobec polityki oficjalnych władz³⁰. Niepokojącym wydarzeniem była również seria zamachów w południowym Kazachstanie, zorganizowanych przez miejscowych salafitów. Jednakże powyższy przypadek nie miał przesłanek walki o islamizację kraju³¹.

Z kolei Uzbekistan podatny jest na działanie licznych ugrupowań ekstremistycznych, jak np. Islamski Ruch Wyzwolenia Hizb-ut-Tahrir lub Islamski Ruch Uzbekistanu, związanymi z Al-Qaidą, które regularnie destabilizują wewnętrzny ład w państwie³². Gęsto zaludniona Dolina Fergańska jawi się obecnie największym skupiskiem radykalnego islamizmu oraz zwolenników świętej wojny (dżihadu). Głównym czynnikiem sprzyjającym rozszerzaniu się wśród społeczeństwa fundamentalistycznych poglądów jest trudna sytuacja materialna, bezrobocie oraz brak perspektyw miejscowej ludności³³. Przykładami są m.in. tzw. rajdy batkańskie w latach 1999-2000 lub zamieszki w Andidżanie w 2005 r.³⁴ Pomimo faktu, iż reżim Karimowa stawia skuteczny opór ekstremizmowi islamskiemu w Uzbekistanie, potencjalny faktor niestabilności politycznej tego państwa jest wciąż aktualny i jak dotychczas nie pozwolił Uzbekistanowi na to, by stać się rdzeniem stabilizacji w regionie.

²⁸ И. Каримов, *Узбекистан на пороге XXI века*, Ташкент 1997, s. 220.

²⁹ *Ibidem*, s. 24-25.

³⁰ *Zhanaozen, Kazachstan: Wiatr zmian*, Lublin 2012, s. 16.

³¹ J. Lang, *Zbrojni radykałowie islamscy z Azji Centralnej*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa [listopad] 2013, s. 13.

³² У. А. Тулекин, *Террористические организации Центральной Азии*, Евразийский Национальный Университет им. Л. Н. Гумилева, <http://enu.kz/repository/repository2012/terroristicheskie.pdf> (23 V 2014).

³³ T. Otłowski, *Azja Centralna – kolejny front walki z islamizmem*, <http://www.geopolityka.org/analizy/2487-azja-centralna-kolejny-front-w-wojnie-z-islamizmem> (23 V 2014).

³⁴ Zob. więcej: J. Lang, *op.cit.*, s. 12-13.

Potencjały militarne Kazachstanu i Uzbekistanu

Ważną kwestią w obopólnych stosunkach między Kazachstanem a Uzbekistanem jest sfera militarna. Położenie geopolityczne obu państw jest czynnikiem przesądającym o konieczności posiadania sprawnej i silnej armii. Zarówno w doktrynie wojennej Kazachstanu, jak i Uzbekistanu, ważną rolę odgrywa kwestia zagrożenia związana z działalnością radykalnych ugrupowań religijnych oraz obecność w pobliskim otoczeniu punktów zapalnych i konfliktów zbrojnych³⁵.

Kazachstan i Uzbekistan dysponują najsilniejszymi armiami w Azji Centralnej. Według najnowszych danych z 2013 r., najliczniejszą armię ma Uzbekistan – 48 000 żołnierzy. Kazachstan z liczbą 39 000 żołnierzy plasuje się na drugim miejscu. Powyższa tendencja jest wynikiem restrukturyzacji armii przez władze kazachstańskie³⁶. Porównując obecną liczebność wojska kazachstańskiego i uzbekistańskiego z okresem początku lat 90. XX w. (odpowiednio 167 000 i 60 000 żołnierzy), największej redukcji dokonał Kazachstan³⁷. W okresie dwóch dekad armia kazachstańska została zredukowana ponad czterokrotnie, natomiast Uzbekistan jeszcze do 2012 r. utrzymywał stałą liczbę żołnierzy³⁸. Oceniając jednak reformy wojskowe Kazachstanu nasuwa się pytanie czy obecna liczebność armii jest w stanie kontrolować ponad 13 000 km granicy państwowej, która w większości nie ma oparcia na naturalnych przeszkodach geograficznych.

Oba państwa posiadają również siły paramilitarne. W Kazachstanie liczą one 31 500, w skład których wchodzi gwardia republikańska, wojska bezpieczeństwa wewnętrznego, straż prezydencka oraz siły ochrony granicy państwowej. Z kolei Uzbekistan posiada oddziały paramilitarne w liczbie 20 000 osób (wojska bezpieczeństwa wewnętrznego oraz gwardia narodowa).

Głównym zagrożeniem dla bezpieczeństwa i stabilności państw Azji Centralnej jest przede wszystkim kwestia przemytu narkotyków oraz przenikania radykalnych grup terrorystycznych, głównie z terenów niestabilnego Afganistanu. Kwestia ta nabiera szczególnej aktualności w obliczu wycofania się z tego państwa wojsk NATO w 2014 r. Obawa potencjalnej destabilizacji i rozpadu państwa na trzy części – Pusztunistan, Sojusz Północnoafgański (Afgański Turkiestan) oraz Beludżystan, zgodnie z podziałami etnicznymi, jest nadal aktualna³⁹. Dlatego też

³⁵ *Военная доктрина Республики Узбекистан*, http://www.lex.uz/Pages/GetAct.aspx?lact_id=134026 (10 XII 2013).

³⁶ *The Military Balance 2013*, s. 221, 241.

³⁷ *Советское Наследство*, <http://turkistan.ru/kazahstan-segodnya/vooruzhennyesily-kazahstana/sovetskoe-nasledstvo.html> (4 XII 2013).

³⁸ Liczebność armii Uzbekistanu na 2012 r. wynosiła 67 tys., natomiast Kazachstanu 49 tys. *The Military Balance 2012*, s. 255-256, 290-291.

³⁹ Б. К. Султанов, *Проблемы безопасности в Центральной Азии и вопросы политического сотрудничества Казахстана и Узбекистана*, [w:] *Казахстан–Узбекистан: 20 лет установления дипломатических отношений*, Б. К. Султанов (red.), Алматы 2013, s. 14.

w polityce bezpieczeństwa Kazachstanu i Uzbekistanu istnieje wiele zbieżnych interesów w zakresie bezpieczeństwa regionu.

Porównując wyposażenie wojsk obu państw, przewagę w tej kwestii posiada Kazachstan. Sprzęt armii kazachstańskiej opiera się jeszcze w dużym stopniu na poradzieckim dziedzictwie militarnym. Są to m.in. czołgi T-72, bojowe wozy piechoty BMP-2, BTR-60, 70 i 80, a także samoloty MiG-27, 29, 31 i Su-25. Na 2013 r. w wyposażeniu Kazachstanu znajduje się m.in. 300 zmodernizowanych przez Rosję czołgów T-72, 100 jednostek zwiadowczych, 602 wozy piechoty oraz 350 transporterów opancerzonych. W ostatnim czasie zamówiono również na Ukrainie, z fabryki im. Małyszewa w Charkowie, 100 transporterów opancerzonych BTR-4⁴⁰.

Podobna sytuacja występuje w Uzbekistanie. Oba państwa mają zbliżoną ilość czołgów, jednakże Republika Uzbekistanu, oprócz T-72, zaopatrzona jest w starsze modele T-64 oraz T-62. Poza tym państwo to posiada dwukrotnie mniejszą ilość bojowych wozów piechoty i skromniejszą ilość transporterów opancerzonych. W zakresie wojsk lotniczych liczebność jednostek bojowych jest porównywalna. Oprócz tego, Kazachstan posiada również przewagę w liczebności systemów raketowych, posiadając 147 wyrzutni raketowych typu ziemia-powietrze oraz 12 wyrzutni ziemia-ziemia. Uzbekistan tych pierwszych posiada 45, natomiast nie ma na swoim wyposażeniu rakiet typu ziemia-ziemia. Republika Uzbekistanu, nie mając dostępu do Morza Kaspijskiego, nie posiada sił morskich. Z kolei Kazachstan od 2003 r. regularnie rozwija swoją flotę morską. Obecnie jest to 18 kutrów patrolowych.

Należy dodać, iż w czasach ZSRR, Kazachska SRR spełniała większą rolę w kwestii militarnej niż Uzbekia. Kazachstan odziedziczył po Związku Radzieckim czwarty na świecie arsenał nuklearny, którego zrzekł się w zamian za międzynarodowe gwarancje bezpieczeństwa ze strony Rosji, Chin oraz USA⁴¹. W tym państwie znajduje się również strategicznie ważny kosmodrom Bajkonur. Największy poligon jądrowy ZSRR położony pod Semipałatyńskiem zakończył swoją działalność w sierpniu 1989 r.⁴². Pomimo wysokiej pozycji strategicznej tego obiektu w czasach ZSRR, obecnie stanowi problem ze względu na źródło skażenia radioaktywnego.

Potencjał militarny Kazachstanu i Uzbekistanu w Azji Centralnej widoczny jest przy porównaniu poszczególnych krajów regionu. Na powyższe dwa państwa przypada odpowiednio 30,3% oraz 37,3% zsumowanego potencjału liczebnego armii wszystkich krajów Azji Centralnej. Pozostałe państwa regionu – Kirgistan, Tadżykistan i Turkmenistan odgrywają znacznie mniejszą rolę. Liczebność wojsk trzech ostatnich państw wynosi 41 700, co daje 32,4%⁴³.

⁴⁰ *Kazachstan*, <http://wojsko.info/index.php/pl/europa/d-k/kazachstan> (25 V 2014).

⁴¹ P. Grochmalski, *op.cit.*, s. 494.

⁴² M. Żuber, *Tworzenie stref bezatomowych a bezpieczeństwo globalne*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa*, M. Ilnicki, A. Piotrowski (red.), Poznań 2012, s. 473.

⁴³ *The Military Balance 2013*, s. 221, 222, 237, 241.

Tabela 1. Podstawowe porównanie potencjału wojskowego Kazachstan i Uzbekistanu

	Kazachstan	Uzbekistan
Liczebność sił zbrojnych	39 000	48 000
Siły lądowe	20 000	24 500
Siły powietrzne	12 000	7 500
Siły wielozadaniowe	0	16 000
Siły morskie	3 000	0
Siły Ministerstwa Obrony	4 000	0
Liczebność sił paramilitarnych	31 500	20 000
Wojska bezpieczeństwa wewnętrznego	20 000	19 000
Gwardia Republikańska (K) / Gwardia Narodowa (U)	500	1 000
Gwardia Prezydencka	2 000	0
Siły ochrony pogranicza	9 000	0
Jednostki lądowe	2 022	1 590
Czołgi	300	340
Jednostki zwiadowcze	100	19
Piechota zmechanizowana	602	399
Jednostki transportowe	350	309
Artyleria	602	487
Obrona przeciwpancerna	68	36
Jednostki latające	282	291
Bombowce	0	0
Jednostki szturmowe	123	135
Jednostki zwiadowcze	1	0
Jednostki transportowe	15	41
Tankowce	0	0
Samoloty treningowe	18	5
Helikoptery szturmowe	40	31
Helikoptery transportowe	65	79
Helikoptery wielozadaniowe	20	50
Systemy raketowe	159	45
Rakiety ziemia – ziemia SSM	12	0
Rakiety ziemia – powietrze SAM	147	45
Jednostki pływające	18	0
Morskie jednostki patrolowe	18	0
Łodzie podwodne	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *The Military Balance 2013*, s. 221-222, 241-242, 248-249.

Kazachstańska i uzbekistańska wizja regionu

Kazachstan i Uzbekistan posiadają dwie odmienne koncepcje przywództwa w Azji Centralnej. W obu państwach polityka wewnętrzna oraz skład narodowościowy społeczeństwa odgrywa dużą rolę w prowadzeniu polityki zagranicznej oraz postrzeganiu swojej roli jako lidera w regionie.

Kazachstan od czasu odzyskania niepodległości charakteryzuje się niskim stopniem homogeniczności społeczeństwa. W państwie tym, naród tytularny stanowi 63,1% ogółu społeczeństwa, przy czym jeszcze 10 lat temu współczynnik ten wynosił zaledwie 53,4%⁴⁴. Najlicniejsza mniejszość narodowa to Rosjanie, którzy mimo tendencji niżkowej, nadal stanowią prawie 1/4 społeczeństwa. Powyższa sytuacja wymaga od kazachstańskich władz prowadzenia zrównoważonej polityki narodowościowej i unikania polityki nacjonalizmu. Na tę potrzebę wprowadzono określenie *Kazachstańczyk* oznaczające mieszkańca Republiki Kazachstanu⁴⁵.

Odmierna polityka wewnętrzna prowadzona jest przez Uzbekistan. Większa homogeniczność narodowa społeczeństwa (około 80%)⁴⁶ pozwala na prowadzenie przez ten kraj polityki otwarcie nacjonalistycznej. Według oficjalnej doktryny państwowej każdy obywatel Uzbekistanu jest Uzbekiem⁴⁷. Ważnym elementem w polityce wewnętrznej i regionalnej Uzbekistanu jest również historyczne odwołanie się do państwa Timuridów, co stanowi jeden z argumentów do odgrywania specjalnej roli tego państwa w Azji Centralnej⁴⁸. Szejbanidzi, którzy są faktycznymi przodkami Uzbeków, są marginalizowani w oficjalnej historiografii ze względu na to, iż lud ten przybył na tereny obecnego Uzbekistanu dopiero XIV w.⁴⁹

Należy dodać, że w przypadku obu państw sytuacja wewnętrzna determinuje ich strategię polityczną. Kazachstan, w którym Rosjanie stanowią pokazną część ludności, jest w dużej mierze uzależniony od wpływów Federacji Rosyjskiej. Diaspóra rosyjska zamieszkuje w zwartym skupisku północne obwody kraju, co ma znaczny wpływ na jego bezpieczeństwo wewnętrzne⁵⁰. W związku z tym, Kazachstan nie może prowadzić polityki otwarcie antyrosyjskiej. Inaczej sytuacja przedstawia się w Uzbekistanie, który jest w tej mierze znacznie mniej uzależniony od Rosji. Państwo to nie ma bezpośredniej granicy z Federacją Rosyjską, ani też nie

⁴⁴ *Национальный состав, вероисповедание и владения языками в Республике Казахстан, Итоги Национальной переписи населения 2009 года в Республике Казахстан*, Астана 2010, s. 4

⁴⁵ A. Zamarajewa, *op.cit.*, s. 55.

⁴⁶ *Население Узбекистана*, <http://www.uz.spinform.ru/people.html> (6 XII 2013).

⁴⁷ A. Zamarajewa, *op.cit.*, s. 56

⁴⁸ *Ibidem*, s. 56.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 55.

⁵⁰ A. A. Нысамбаева, *Особенности этносоциальной структуры современного Казахстана*, „Эл-Фараби Философиялык-саясаттанулык және рухани-танымдық журнал” 2012, № 4 (40), s. 81-82.

posiada znacznej i skupionej terytorialnie mniejszości rosyjskiej⁵¹. Atutem Uzbekistanu jest również większa samowystarczalność energetyczna⁵².

Oba państwa mają różną wizję regionu. Od czasu uzyskania niepodległości, Kazachstan jest zwolennikiem polityki integracyjnej i aktywnie uczestniczy w wielu inicjatywach międzynarodowych na obszarze Azji Centralnej, tj.: Wspólnota Niepodległych Państw (WNP), Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ), Unia Celna, Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza (EaWG). Państwo to aktywnie uczestniczy również w Szanghajszej Organizacji Współpracy, która jest dla niego ważnym instrumentem w walce z terroryzmem, przemytem narkotyków oraz ekstremizmem islamskim. Z inicjatywy Kazachstanu na 47. sesji ZO ONZ wysunięta została również propozycja utworzenia Rady ds. Współpracy oraz Wzajemnego Zaufania w Azji. Dziś forum to zrzesza 17 członków⁵³.

Powyższa strategia bardzo dobrze wpisuje się w wielowektorowy kształt kazachstańskiej polityki zagranicznej. Głównymi kierunkami polityki Kazachstanu jawią się Rosja, Chiny, USA, a także Unia Europejska⁵⁴. Zachodni wektor polityki zagranicznej Kazachstanu jest swoistą przeciwwagą dla czynnika rosyjskiego oraz chińskiego. Kraje Europy Zachodniej są obecnie dla Kazachstanu najważniejszymi inwestorami⁵⁵. USA i UE posiada również interesy geopolityczne w regionie Azji Środkowej. Jest to nie tylko uzyskanie wpływów politycznych, ale również zainteresowanie w dywersyfikacji źródeł węglowodorów, m.in. właśnie z Kazachstanu. Niewykluczone, że w przyszłości władze w Astanie będą dążyły do zwiększenia dywersyfikacji przesyłu węglowodorów poprzez rurociąg Baku – Tbilisi – Ceyhan, który w planach posiada przedłużenie do Aktau⁵⁶. Kraj jest również ważnym partnerem w walce z terroryzmem i ekstremizmem islamskim, w szczególności jeśli chodzi o ciągle niestabilną sytuację w Afganistanie. Duże znaczenie tranzytowe tego państwa nie pozostaje bez znaczenia.

Kazachstan jest w znacznym stopniu uzależniony gospodarczo i energetycznie od Rosji oraz rosyjskiej dominacji w regionalnych strukturach integracyjnych. Federacja Rosyjska nieprzychylnie postrzega wszelkie inicjatywy pretendowania państw Azji Centralnej do bycia liderem w regionie, uważając je za strefę własnych wpływów. W takim znaczeniu, umacnianie się pozycji Kazachstanu po-

⁵¹ M. Sajnog, *op.cit.*, s. 260.

⁵² A. Zamarajewa, *op.cit.*, s. 66.

⁵³ *Ibidem*, s. 61.

⁵⁴ Д. Б. Токтасынов, *Россия, США и Китай во внешней политике Казахстана*, [w:] *Политика загранична...*, s. 233.

⁵⁵ Największym inwestorem w Kazachstanie jest Holandia (33%). Całościowy wkład UE wynosi 49,7% wszystkich inwestycji. *Крупнейшие страны-инвесторы, 1993-2013 гг., в млн, долларов*, [w:] *Прямые иностранные инвестиции в Казахстане*, <http://www.invest.gov.kz> (18 VI 2013).

⁵⁶ P. Grochmalski, *op.cit.*, s. 534.

przez politykę integracji, może być swoistym okresem przejściowym, w ramach którego zwiększać będzie on swoją niezależność⁵⁷.

Wybierając model rozwoju gospodarczego, Republika Kazachstanu chce być liderem w sferze ekonomicznej, w której odnosi coraz większe sukcesy. Kraj ten jest największą gospodarką w regionie. Znaczącym sukcesem jest przyciągnięcie w ciągu 20 lat, aż 80% wszystkich BIZ w regionie Azji Centralnej⁵⁸.

Inna wizja regionu zrodziła się w Uzbekistanie. W okresie następującym bezpośrednio po rozpadzie ZSRR państwo to, tak samo jak Kazachstan, opowiadało się za zachowaniem integracji obszaru poradzieckiego. Jednak z czasem nie chciało zaakceptować dominującej roli Rosji w regionie. W odróżnieniu od Kazachstanu, Uzbekistan wybrał model polityczny i militarny. Obecna władza postrzega region Azji Centralnej jako zintegrowany obszar pod swoim przewodnictwem. Ta idea nie miałaby być realizowana poprzez podbój, a integrację i uzależnienie. Dlatego też polityka regionalna tego państwa jest bardziej agresywna. Już od 1992 r. kraj ten zaczął prowadzić aktywną politykę w regionie, angażując się w wojnę domową w sąsiednim Tadżykistanie⁵⁹.

Władze w Taszkencie prowadzą swoistą politykę izolacji, która polega na angażowaniu się tylko w przedsięwzięcia wpływające na zwiększenie swojego znaczenia w regionie. Powyższe twierdzenie potwierdzają zmiany w priorytetach polityki zagranicznej i ich periodiczność. Politykę zagraniczną Uzbekistanu możemy podzielić na cztery etapy. Pierwszy z nich obejmuje lata 1992-1999 i charakteryzuje się polityką prorosyjską. W tym czasie państwo to należało do struktur OUBZ. W latach 1999-2005 nastąpiła redefinicja uzbeckiej polityki zagranicznej w stronę USA. Po 1999 r. Uzbekistan zawiesza swoje członkostwo w OUBZ by wstąpić do konkurencyjnej dla Rosji, Organizacji na rzecz Demokracji i Rozwoju GUAM. Trzeci okres w polityce zagranicznej, trwający do 2012 r., to ponowny odwrót w stronę Federacji Rosyjskiej. W 2006 r. Uzbekistan przestaje być członkiem GUAM i powraca w struktury OUBZ, a także wstępuje do EaWG (do 2008 r.). Zmianę dyskursu politycznego spowodowało pogorszenie się stosunków na linii Taszkent – Waszyngton, po krwawym stłumieniu zamieszek w Andidżanie w 2005 r.⁶⁰

Najnowszym przełomem stało się ponowne wyjście Uzbekistanu, w czerwcu 2012 r., ze struktur OUBZ. Państwo to ogłosiło neutralność wojskową, co oznacza,

⁵⁷ *Ibidem*, s. 62.

⁵⁸ W 2011 r. wysokość PKB Kazachstanu wynosił 186 198 mld USD. Daje mu to miejsce w pierwszej 50. na świecie. W porównaniu PKB Uzbekistanu wynosi 45 439 mld USD. *Путинские страны и территории по размеру валового внутреннего продукта*, The World Bank: World Development Indicators, 2012, Центр Гуманитарных Технологий, <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gdp/rating-countries-gdp-info#kazakhstan> (17 XII 2013).

⁵⁹ M. Sajnog, *op.cit.*, s. 256.

⁶⁰ *Putinowi sypie się sojusz wojskowy. Uzbekistan wychodzi z OUBZ*, <http://www.kresy.pl/publicystyka,wydarzenia-tygodnia?zobacz%2Fputinowi-sypie-sie-sojusz-wojskowy-uzbekistan-wychodzi-z-oubz#> (27 V 2014).

iz nie może uczestniczyć w paktach o znaczeniu militarnym. Taki dyskurs polityczny może oznaczać powtórny zwrot polityki zagranicznej w kierunku zachodnim. Na taki przebieg wydarzeń wskazywałaby uzbeckistańska propozycja tranzytu wojsk NATO przez terytorium kraju w zamian za amerykańskie dostawy broni⁶¹. Znany uzbecki politolog F. Tolipow⁶² podkreśla, iż Uzbekistan podjął decyzję wyjścia z OUBZ również ze względu na plany zwiększenia uprawnień tej organizacji, które dawałyby prawo do interwencji w konfliktach wewnętrznych. Dotychczas OUBZ nie miało takich uprawnień⁶³. Takie uwarunkowania zapewnią Federacji Rosyjskiej większe możliwości ingerencji w wewnętrzne sprawy państw członków organizacji.

Konkluzje

Podsumowując wszystkie czynniki wymienione w niniejszych rozważaniach można wywnioskować, iż rywalizacja na terenie Azji Centralnej pomiędzy Kazachstanem i Uzbekistanem nadal trwa. Powyższa tendencja uwarunkowana jest zarówno kwestiami historycznymi i kulturowymi, jak i geopolitycznymi. Wpływy w regionie i kreowanie własnej niezależnej polityki jest wizją atrakcyjną. Z drugiej strony, współpraca między dwoma państwami jest istotna, ponieważ kraje te mają wiele zbieżnych interesów, których nie osiągną, jeśli nie będą współpracować.

Jednym ze wspólnych interesów jest praca na rzecz stabilności w Azji Centralnej. Pod tym pojęciem rozumie się przede wszystkim walkę z terroryzmem, ekstremizmem islamskim oraz przemytem narkotyków. Wspólna polityka obu krajów dotyczy przede wszystkim niestabilnego Afganistanu, który jest główną siłą wpływającą negatywnie na bezpieczeństwo regionalne Azji Centralnej. Oba państwa aktywnie działają na rzecz stabilizacji sytuacji w Afganistanie. Ważnym przykładem jest uczestniczenie obu państw w programie ONZ ws. odbudowy Afganistanu, w którym aktywnie wspomagają budowę projektów infrastrukturalnych oraz organizują pomoc w postaci dostaw humanitarnych⁶⁴.

⁶¹ *Создание Американской базы в Узбекистане дестабилизирует всю ЦА*, <http://stanradar.com/news/full/2642-sozdanie-amerikanskoj-bazy-v-uzbekistane-destabiliziruet-vsju-tsa-ekspertiz-pakistan.html> (27 V 2014).

⁶² F. Tolipow – kandydat nauk politycznych, dyrektor niepaństwowego instytutu naukowo-educyjnego „Bilim karvoni”.

⁶³ P. Ташкинбаев, *О мотивах выхода Узбекистана из ОДКБ рассказал эксперт*, <http://tengrinews.kz/sng/o-motivah-vyihoda-uzbekistana-iz-odkb-rasskazal-ekspert-244927/> (19 XII 2013).

⁶⁴ Ж. К. Закиева, *Казakhstan – Uzbekistan: на пути стратегического партнерства*, [w:] *Казakhstan – Uzbekistan: 20 лет установления дипломатических отношений*, B. К. Султанов (red.), Алматы 2013, s. 20.

Współpraca kazachstańsko-uzbekistańska nabiera szczególnego znaczenia w aspekcie planowanego wycofania sił wojskowych NATO z Afganistanu w 2014 r. Z jednej strony Uzbekistan i Kazachstan odgrywają dużą rolę tranzytową w aspekcie wycofania sił międzynarodowych z Afganistanu. Jednak z drugiej strony powyższe plany wywołują niepokój w obu krajach. Dlatego tak ważna będzie w najbliższych latach skoordynowana polityka Kazachstanu i Uzbekistanu w aspekcie bezpieczeństwa regionalnego. Ważnym przykładem współpracy kazachstańsko-uzbekistańskiej w ramach ONZ jest również stworzenie w 2006 r. w Azji Centralnej strefy bezatomowej⁶⁵.

Warto również wspomnieć o wspólnych interesach Kazachstanu i Uzbekistanu w zakresie wykorzystywania zasobów wodnych w Azji Centralnej. Dodatkową kwestią są problemy ekologiczne, z jakimi wzmagają się oba państwa, w wyniku wyschnięcia Morza Aralskiego i pozostawionej na tym terenie broni biologicznej oraz skoordynowana przez oba państwa polityka tranzytowa.

Wydaje się, iż w ostatnim czasie Kazachstan i Uzbekistan zaczynają prowadzić politykę zbliżenia. Za swoisty przełom możemy uznać spotkanie prezydentów w czerwcu 2013 r., na którym podpisano dokument o strategicznym partnerstwie między Kazachstanem i Uzbekistanem⁶⁶.

W stosunkach kazachstańsko-uzbekistańskich możemy zauważyć pewną dychotomię. Z jednej strony pomiędzy krajami rozgrywa się rywalizacja o wpływy w regionie. Jednak z drugiej strony stabilny Uzbekistan jest gwarantem utrzymania się stabilności w Kazachstanie oraz w całym regionie Azji Centralnej. W interesie prezydentów I. Karimowa i N. Nazarbajewa jest utrzymanie dotychczasowego statusu quo w regionie Azji Centralnej.

Summary

Paweł Wieczorek

Kazakhstan and Uzbekistan – two different models of regional leadership

Central Asia is a region where world powers' interests compete with each other for the geopolitical influences. Nowadays Kazakhstan and Uzbekistan are the most significant countries in the Central Asia region. These countries have different ideas for development in economic, cultural and military area. The main

⁶⁵ *Ibidem*, s. 20.

⁶⁶ *Президенты Казахстана и Узбекистана подписали договор о стратегическом партнерстве*, 24kz, audycja z 14 VI 2013 r., film kolor, 3 min.

purpose of this article is to describe two different strategies for achieving regional leadership in the Central Asia. This text contain also comparison between Uzbekistan's and Kazakhstan's potentials in the geopolitical, culture and military area. Description of the Kazakhstan – Uzbekistan relations are also important part of this article.

Paweł Wieczorek – mgr stosunków międzynarodowych, doktorant w Zakładzie Badań Wschodnich w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego